

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора педагогічних наук, професора *ДЕМЧЕНКО Ірини Іванівни*
на дисертацію *МИХНЮКА Сергія Вікторовича* на тему:
**«Підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії
у процесі вивчення фахових дисциплін»**,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність та доцільність дисертації Михнюка Сергія Вікторовича на тему: «Підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін» зумовлена реформуванням соціальної сфери країни, впровадженням нових соціальних програм, внесення змін до законодавства щодо соціального захисту населення, забезпечення ефективної співпраці соціальних інституцій на міжнародному, загальнодержавному, регіональному рівнях. Такі очікування безпосередньо віддзеркалюються в пріоритетних напрямках державної політики України з питань організації, функціонуванні й розвитку системи соціальної роботи на основі принципів соціальної справедливості, захисту прав людини та поліпшення якості життя та соціально-психологічної підтримки населення, зокрема, ініційованих Оленою Зеленською, це: «Національна програма психологічного здоров'я і психосоціальної підтримки», «Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», «Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року».

Вирішення окреслених задач зумовлює необхідність якісно підготовлених, високо компетентних соціальних працівників, здатних налагоджувати соціально-педагогічну взаємодію, партнерство, співробітництво.

У даному контексті професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має охоплювати комплексне виконання завдань щодо втілення теоретичних і практичних ідей співробітництва, застосування нових форм, методів, засобів, прийомів педагогічної взаємодії для забезпечення інтеграційних процесів і соціальних зв'язків. Це вимагає оновлення змісту, методики та технологічного забезпечення процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії під час вивчення фахових дисциплін з урахуванням цілісності, змістової наповнюваності, урізноманітнення спеціально-дидактичних процедур, створення організаційно-педагогічних умов «суб'єкт-суб'єктних» відносин з метою освоєння і перенесення досвіду педагогічної взаємодії у сферу майбутньої професійної діяльності.

Аналіз значної кількості наявної наукової літератури засвідчує окремі намагання науковців досліджувати проблему підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін. Однак в Україні бракує її комплексного розв'язання. Саме тому, без сумніву можна стверджувати, що тема дисертації є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз тексту дисертації, змісту публікацій С. Михнюка дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході науково-теоретичного дослідження. Дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження та логічним, послідовним і переконливим викладом матеріалу. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дослідження та їх комплексним використанням, серед яких варто виділити: метод аналізу, який використовувався при трактуванні окремих наукових понять та формулюванні нових щодо сутності та змісту педагогічної взаємодії у контексті підготовки та професійної діяльності соціальних працівників; метод синтезу дозволив автору виділити окремі форми,

методи, функції, принципи, підходи у визначенні сутності і структури підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії та змістового наповнення фахових дисциплін; методи математичної статистики – для перевірки надійності й значимості одержаних результатів експериментальної роботи; графічні методи використано з метою унаочнення та порівняння результатів експериментальної роботи (графічні зображення (гістограми, діаграми), таблиці); методи навчальної діяльності (кейс-стаді, інтерактивні методи, метод проєктів, ігрові імітаційно-моделюючі, розвивальні та ін.) – для упровадження технології підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін.

Мета дисертації полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці технології підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін.

Структура дисертації є обґрунтованою і логічною, що дозволила автору охопити предмет дослідження. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, які ілюструють ґрунтовну дослідницьку роботу. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне й глибоке осмислення досліджуваної проблеми та високий рівень наукової підготовки автора.

У **вступі** подано обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та окреслено практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, кількості публікацій дисертанта, у яких відображено основні положення дисертації.

У **першому розділі** дисертації здійснено теоретичний аналіз наукових підходів та стану розробленості проблеми професійної підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін (п. 1.1 та п. 1.3), уточнено сутність ключових понять: «взаємодія», «педагогічна взаємодія», «підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії», «підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін» (п. 1.2), що було першим завданням дослідження.

Професійну підготовку соціальних працівників визначено як цілісний, динамічний процес набуття майбутніми фахівцями соціальної сфери комплексу професійних знань, вмінь і навичок, а також особистісних рис, необхідних для компетентного виконання професійних обов'язків та професійного саморозвитку в галузі соціального захисту (опіки, забезпечення, допомоги) населення. Виявлено найбільш значущі функції педагогічної взаємодії: гносеологічна, інформаційна, інтерактивна, семіотична, аксіологічна, соціально-професійна.

На основі вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду професійної підготовки фахівців соціальної сфери, з'ясовано особливості змісту підготовки майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії в закладах вищої освіти та акцентовано увагу на практичному досвіді допрофесійної соціальної роботи абітурієнтів на рівні волонтерства, участі в окремих соціальних проєктах, що є обов'язковою умовою до вступу на спеціальність «Соціальна робота» в багатьох країнах Європи.

У **другому розділі** схарактеризовано зміст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін в закладах вищої освіти України та виявлено низький рівень цільової спрямованості тематичного наповнення фахових дисциплін у ракурсі формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії (п. 2.1). Обґрунтовано зміст та структуру готовності соціальних працівників до педагогічної взаємодії, що складається із мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів (п. 2.2), що є другим завданням дослідження.

Розроблено й описано зміст технології формування означеної готовності та розроблено технологію досліджуваного процесу як системи взаємоузгоджених компонентів: концептуального, цільового, методичного, процесуального, результативного, спрямованих

на формування готовності соціальних працівників до педагогічної взаємодії через планування, організацію та реалізацію процесу вивчення фахових дисциплін (п. 2.3), що відображає третє завдання дослідження.

Відповідно до структури готовності соціальних працівників до педагогічної взаємодії охарактеризовано особистісно-мотиваційний, змістово-когнітивний, діяльнісно-комунікативний, оцінно-рефлексивний критерії, які конкретизовано достатньо аргументованими показниками та визначено високий, середній, низький рівні сформованості готовності соціальних працівників до педагогічної взаємодії (п. 2.4), що охоплює четверте завдання дослідження.

Третій розділ дисертації спрямовано на виконання п'ятого завдання дослідження. Зокрема, подано опис упровадження та експериментальної перевірки ефективності технології формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії в процесі вивчення фахових дисциплін (п. 3.1). Відповідно до програми експериментальної роботи на констатувальному етапі сформульовано висновки щодо наявного рівня готовності соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін. Установлено, що переважна більшість студентів продемонструвала низький та середній рівні сформованості означеної готовності, що свідчать про недостатній рівень спрямованості процесу професійної підготовки соціальних працівників на формування їх готовності до педагогічної взаємодії як важливої умови професійної діяльності (п. 3.2). Реалізація завдань експериментальної технології засвідчила свою ефективність, оскільки за результатами контрольного етапу дослідження зафіксовано позитивну динаміку в оцінці сформованості досліджуваної готовності (п. 3.3).

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають поставленій меті і завданням.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання полягає в тому, що вони мають науково-теоретичний і практичний інтерес та можуть бути використанні у: науково-дослідній сфері – як підґрунтя щодо подальших наукових розробок із досліджуваної проблематики; професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери – впровадженням авторської технології формування готовності до педагогічної взаємодії в процесі вивчення фахових дисциплін; у системі післядипломної освіти соціальних педагогів і соціальних працівників – сформульовані висновки і пропозиції можуть бути враховані при подальшому вдосконаленні професійного розвитку фахівців соціальної сфери. Систематизовані та схарактеризовані напрацювання можуть стати цінним джерелом для застосування його результатів у процесі подальшого оновлення змісту фахових дисциплін за спеціальністю 231 «Соціальна робота» у закладах вищої освіти.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення та результати дослідження викладено у 29 працях, з яких 7 статей у фахових наукових виданнях України, стаття у періодичному науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави та 20 тез наукових доповідей.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені автором для публічного захисту. При детальному розгляді дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено.

Схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку автора, у порядку наукової дискусії вважаю за доцільне висловити окремі міркування.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації:

1. На с. 40 рукопису дисертації окреслено методологічні підходи дослідження. Варто було б обґрунтувати, чому виокремлено саме такі методологічні підходи.

2. У тексті дисертації вживаються терміни: «компетентність» і «компетенції». На с. 46–47 розкрито зміст поняття «компетентність» і зауважено на тому, що професійна компетентність у відомих європейських документах про освіту представляється у вигляді

сукупності професійних компетенцій, необхідних для здійснення практичної професійної діяльності – у поєднанні здібностей, особистісних рис і комплексу професійних знань. Проте термін «компетенція» тотожно компетентності використовувався автором на с. 100, 143, 175, 182. Для уникнення плутанини, варто було б чітко розвести ці поняття, адже «компетенція» пов'язана з певним видом діяльності, а «компетентність» – з особистістю, з її внутрішніми якостями та здібностями.

3. На с. 59 дисертації (рис. 1.1) подано ієрархію базових понять дослідження: «взаємодія» → «педагогічна взаємодія» → «підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії» → «підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін». На нашу думку, доцільно було б додати поняття «готовність соціальних працівників до педагогічної взаємодії у майбутній професійній діяльності» як результат професійної підготовки.

4. Дослідник, реалізуючи авторську технологію формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії в процесі вивчення фахових дисциплін, загалом оновлює зміст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників з урахуванням педагогічної взаємодії. Водночас бажано було чіткіше представити професійну підготовку на засадах міждисциплінарної інтеграції.

5. На формувальному етапі експериментальної роботи, автору вдалося описати і продемонструвати практики оволодіння студентами тими знаннями, уміннями й навичками, які є необхідними для формування готовності до педагогічної взаємодії, проте недостатньо уваги приділяється розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця соціальної сфери для здійснення ефективної педагогічної взаємодії у майбутній професійній діяльності.

6. У тексті дисертації містяться великі за обсягом таблиці, які займають більше однієї сторінки, їх варто було б винести у додатки.

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань і свідчать про творчий характер роботи та спроби вирішення теоретично складних і практично важливих проблем сучасної педагогічної науки.

Загальний висновок. На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертація «Підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор МИХНЮК Сергій Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Рецензент
професор кафедри
соціальної роботи та реабілітації
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор педагогічних наук, професор

Трина ДЕМЧЕНКО

